

[monografiia] / Lebedeva S.Iu., Onishchenko N. V., Timchenko O. V., Titarenko D. S., Tkach M. I., Khristenko V. Є. – Н. : NUCZU, 2012. – 219 s.

3. Malkina-Pyh I. G. Jekstremal'nye situacii / Malkina-Pyh I. G. – М. : Jeksmo, 2005. – 960 s.

4. Onishchenko N. V. Ekstrena psikhologichna dopomoga postrazhdalim v umovakh nadzvichainoi situatsii: teoretichni ta prikladni aspekti : [monografiia] / N. V. Onishchenko. – Н. : Pravo, 2014. – 584 s.

5. Spravochnik psikhologa po rabote v krizisnykh situatsiiakh / A. A. Osipova. – Izd. 2-e. – Rostova n/D. : Feniks, 2006. – 315, [1] s. – (Spravochnik).

УДК 159.9

Світлична Н.О., к. психол. наук, ст. викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах Національного університету цивільного захисту України, e-mail: Svitluchna@nuczu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ САМОВІДНОШЕННЯ ЖІНОК – ПРАЦІВНИКІВ ДСНС УКРАЇНИ

У статті розкрито особливості дослідницьких підходів до проблеми самовідношення працюючих жінок. Виявлено, що всі компоненти відношення до себе, самооцінки, самоповаги тісно пов'язані у них з рівнем розвитку професійної «Я-концепції», оцінкою власної особистості, як професіонала. Чим більш успішною є жінка у власній професійній діяльності, тим більш високим є рівень її самооцінки, тим більш позитивним є ставлення до себе, як до особистості.

В емпіричному дослідженні особливостей самовідношення жінок – працівників ДСНС України показано, що воно відрізняється від самовідношення жінок, що працюють в інших сферах.

Дослідження самовідношення, самооцінки, самоповаги та професійної «Я-концепції» жінок, які працюють у різних професійних середовищах дозволяє стверджувати, що жінки – працівники ДСНС України мають в цілому позитивне ставлення до себе, але завдяки суто чоловічому середовищу, у якому протікає їх професійна діяльність мають низку особливостей, що відрізняє їх від інших працюючих жінок. Вони очікують особливого ставлення до себе, залежать від відношення інших, чекають схвалення себе як особистості та професіонала. Мають розвинений інтерес до власного внутрішнього життя, почуттів. При цьому їх самооцінка характеризується неадекватністю, вона є завищеною за невротичним типом. Рівень самоповаги середній з тенденцією до заниження, нестійкий. Тобто успіхи його підвищують, а невдачі, навпаки, роблять низьким. Серед основних компонентів професійної «Я-концепції» розвинені морально-етична та комунікативна, але волюва та організаційна мають вкрай низький рівень розвитку, що може негативно відбиватися на ефективності професійної діяльності та професійного спілкування. Жінки даної професійної групи позиціонують себе як слабких, таких, що потребують підтримки, турботи, поблажливого ставлення до себе. Можливо, вони не відчують себе рівними з чоловіками – працівниками ДСНС України.

Ключові слова: професійна «Я-концепція», самовідношення, професійна діяльність, самооцінка, самоповага.

В статье раскрыты особенности исследовательских подходов к проблеме самоотношения работающих женщин. Выявлено, что все компоненты отношения к себе, самооценки, самоуважения тесно связаны у них с уровнем развития профессиональной «Я-концепции», оценкой собственной личности, как профессионала. Чем более успешна женщина в собственной профессиональной деятельности, тем более высоким является уровень ее самооценки, тем более позитивным является отношение к себе, как к личности.

В эмпирическом исследовании особенностей самоотношения женщин - работников ГСЧС Украины показано, что оно отличается от самоотношения женщин, работающих в других сферах.

Исследование самоотношения, самооценки, самоуважения и профессиональной «Я-концепции» женщин, работающих в различных профессиональных средах позволяет утверждать, что женщины - работники ГСЧС Украины имеют в целом положительное отношение к себе, но благодаря чисто мужской среде, в которой протекает их профессиональная деятельность имеют ряд особенностей, отличающих их от других работающих женщин. Они ожидают особого отношения к себе, зависят от отношения других, ждут одобрения себя как личности и профессионала. Имеют развитый интерес к собственной внутренней жизни, чувств. При этом их самооценка характеризуется неадекватностью, она завышена по невротическому типу. Уровень самоуважения средний с тенденцией к занижению, неустойчив. То есть успехи его повышают, а неудачи, наоборот, делают низким. Среди основных компонентов профессиональной «Я-концепции» развиты морально-этическая и коммуникативная, но волевая и организационная имеют крайне низкий уровень развития, что может негативно отражаться на эффективности профессиональной деятельности и профессионального общения. Женщины данной профессиональной группы позиционируют себя как слабых, требующих поддержки, заботы, снисходительного отношения к себе. Возможно, они не чувствуют себя равными с мужчинами - работниками ГСЧС Украины.

Ключевые слова: профессиональная «Я-концепция», самоотношение, профессиональная деятельность, самооценка, самоуважение.

Постановка проблеми. Суттєві зміни в суспільстві та навколишньому середовищі призвели до зростання кількості та масштабів надзвичайних ситуацій різної природи та характеру. Тому особливого значення набуває проблема професійного становлення та психологічного супроводження працівників системи ДСНС. Одним із аспектів психологічного супроводження професійної діяльності фахівців є формування їх адекватної професійної «Я-концепції», самовідношення та самооцінки, від рівня сформованості яких залежить у цілому ефективність конкретної діяльності працівника служби цивільного захисту.

Одною з найважливіших відносин соціального буття людини є її відношення до себе. Будь-який прояв людини як соціального суб'єкта супроводжується включенням у даний процес її самовідношення [1].

У сучасній психології відсутній єдиний підхід до визначення такого феномена як відношення людини до себе, не дивлячись на те, що во-

но активно вивчається як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Аналіз робіт, присвячених вивченню відношення людини до себе, дозволяє говорити про велику різноманітність використовуваних для опису його змісту психологічних категорій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі представлені найбільш загальні підходи до вивчення «Я-концепції» (І.С. Кон, Р. Бернс, Е. Еріксон, Л.І. Божович, Л.І. Анциферова та ін.). Проте прикладні аспекти формування «Я-концепції» фахівців ДСНС висвітлювалися не достатньо повно з наведенням результатів спеціальних досліджень, зокрема, це стосується жінок – працівників ДСНС. Все це зумовлює необхідність теоретичного і практичного аналізу «Я-концепції», самовідношення даної категорії фахівців, обґрунтування можливості їх спрямованого формування в рамках підготовки до майбутньої професійної діяльності, виділення різноманітних характеристик при дослідженні динаміки її формування та психологічному супроводженні професійної діяльності.

За цей час накопичені багаті теоретичні і експериментальні дані вивчення самовідношення як об'єкту психологічного аналізу, розкриті механізми його формування, особливості функціонування і побудови. Значною увагою серед психологів користується проблема впливу самовідношення на поведінку людини, особливо на її асоціальні форми.

У психологічній науці розробка терміну самовідношення, уявлень про його зміст і структуру велася по двох напрямках. Перший зв'язує самовідношення з системою самооцінок індивіда (С. Куперсміт, Дж. Марвел, К. Роджерс, М. Розенберг, Л. Уельс, Р. Шавельзон і ін.).

У вітчизняній психології проблема самостійного теоретичного статусу самовідношення, його структура і зміст зв'язуються з ширшим контекстом розробки концепції самосвідомості особистості (А.А. Бодальов, Л.С. Виготський, І.С. Кон, В.Н. Мясіщев, В.В. Столін, І.І. Чеснокова і ін.).

Спроби теоретичного осмислення феномена самовідношення спочатку виходили з розуміння його як емоційного компонента установки на себе [4], афективної складової «Я-концепції». Залежність від контексту припускала наявність системи приватних самооцінок, а принцип цілісності «Я» вимагав введення поняття «узагальненої самооцінки». Передбачалося, що приватні самооцінки, узяті в їх динамічній сукупності, інтегруються в якесь узагальнене переживання, пов'язане з образом «Я». Саме ця узагальнена і відносно стійка самооцінка і є предметом аналізу досліджень У. Джеймса, Д. Маккарті, К. Ходжа, Р. Шавельзона. Початковою теоретичною установкою даних досліджень було розуміння загального самовідношення (узагальненої самооцінки) як емоційної реакції на той або інший зміст образу «Я».

Самовідношення особистості розуміється як складне когнітивно-афективне утворення, зрілість якого визначається якістю взаємозв'язку і ступенем узгодженості його складових. Структура самовідношення розглядається як складова двох компонентів: раціонального відношення до себе як суб'єкта соціальної активності («образ Я» або категоріальне «Я») і емоційно-ціннісного відношення до себе – переживання і оцінки власної значущості як суб'єкта соціальної активності, створюючих рефлексивне «Я». В результаті взаємодії вказаних компонентів з потребова-мотиваційною сферою особистості відношення до себе включається в процес діяльній і особистісної саморегуляції, стимулює розвиток суб'єктності людини.

Мета статті: дослідити психологічні особливості відношення до себе у жінок – працівників ДСНСУ.

Виклад основного матеріалу. Аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних учених дозволяє констатувати, що «Я-концепція» як інтегральне утворення психіки це відносно стійка, усвідомлена система поглядів людини на саму себе, що складається на відносно пізньому етапі розвитку на основі уявлень про себе і визначає її поведінку і діяльність [2].

Самовідношення — термін, використовуваний для позначення специфіки відношення особистості до власного «Я». Будова самовідношення може включати: самоповага, симпатії, самоприйняття, любов до себе, відчуття розташування, самооцінку, самовпевненість, самоприпинення, самозвинувачення, незадоволеність собою і так далі.

Професійна діяльність – одна зі сфер самореалізації особистості, її персоналізації. У професійній діяльності людина має можливість розкрити і проявити свої здібності, особистісні та професійні якості. Ця діяльність дозволяє людині домогтися визнання своєї неповторності, значущості для інших людей, для суспільства в цілому і отримати підтвердження у вигляді певної компенсації [3].

У процесі становлення людини як професіонала у неї формується особливий, «професійний», тип особистості, який відрізняється від особистості людини, яка не є професіоналом у даному виді діяльності.

Саме тому ми вважаємо за потрібне дослідити особливості відношення до себе у жінок, які займаються суттєво різними видами професійної діяльності.

У нашому дослідженні брали участь жінки, які працюють у різних підрозділах ДСНСУ – 22 особи (більшість – диспетчери), жінки – фахівці фармацевтичної компанії «Здоров'я» – 24 особи. Вік досліджуваних від 25 до 30 років. Всі мають вищу освіту.

Для вирішення завдань дослідження ми використовували наступні методики:

Опитувальник самовідношення (ОСВ) Століна-Пантилеєва, який дозволяє визначити індивідуальну модель самовідношення і виявити

три рівні самовідношення, що відрізняються по ступеню узагальненості:

- глобальне самовідношення;
- самовідношення, диференційоване по самоповазі, аутсимпатії, самоінтересу і очікуванням відношення до себе;
- рівень конкретних дій (готовностей до них) у відношенні до свого «Я».

Тест «Знаходження кількісного виразу рівня самооцінки» С. Будасі, використовуваний для виявлення кількісного виразу рівня самооцінки особистості.

Шкала самоповаги М. Розенберга – особистісний опитувальник для вимірювання рівня самоповаги. Опитувальник складається з 10 суджень, на кожне з яких пропонується чотири градації відповідей, які кодуються в балах за схемою.

Методика «Професійна «Я-концепція» особистості» О.Ю. Данилової. Опитувальник складається з п'яти блоків, кожен з яких включає наступні характеристики: морально-етичні якості особистості фахівця; вольові якості; комунікативні якості; організаційні якості; професійна підготовка особистості.

Уявлення про себе виступає необхідною ланкою в саморегуляції і самоконтролі поведінки на особовому рівні людської активності. «Я», що уявляється, співвідноситься із завданням конкретної діяльності та порівнюється з нею, на основі чого суб'єкт виробляє певну стратегію дії.

Ми досліджували особливості самовідношення жінок, що працюють у системі ДСНСУ (1 група) та тих, що працюють у фармацевтичній компанії (2 група) за допомогою методики ОСВ. Отримані нами результати представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники самовідношення жінок, що працюють у різних професійних секторах (%)

Шкали	1 група	2 група	ϕ	p
S	80,0	85,0	0,67	-
I	58,7	71,3	1,04	-
II	77,3	58,3	1,52	-
III	72,3	53,0	1,63	0,05
IV	71,3	49,7	1,65	0,05
1	65,7	81,3	1,25	-
2	80,0	51,3	2,29	0,01
3	89,7	70,7	1,52	-
4	79,7	79,7	0	-
5	60,8	81,7	1,67	0,05
6	80,0	54,7	2,02	0,01
7	68,7	83,7	1,21	-

Нами виявлені значущі відмінності між показниками наступних шкал самовідношення у жінок, які працюють у різних професійних сфе-

рах: за шкалою III – очікуване відношення від інших показники значущо вище у досліджуваних 1 групи ($p \leq 0,05$ за критерієм Фішера). Це означає, що жінки – працівники ДСНСУ частіше чекають до себе позитивного відношення від оточуючих, залежать від цього відношення і в цілому від думки інших людей. Ми вважаємо, що це пов'язано з невпевненістю у собі, своїх силах, професіоналізмі, які властиві цим жінкам у зв'язку з тим, що система ДСНС це переважно чоловіча «єпархія», можливо це прояв гендерної дискримінації.

За шкалою IV – самоінтерес, так само показники значущо вище у досліджуваних 1 групи ($p \leq 0,05$). Це свідчить про те, що жінки – працівники ДСНС мають розвинений інтерес до власних думок і відчуттів, готовність спілкуватися з собою «на рівних», упевненість в своїй цікавості для інших. Більшою мірою, як нам здається, це пов'язано з віком досліджуваних. Молоді люди пізнають себе, пробують свої сили в різних ситуаціях, тому вони цікавіші самі собі і, як їм здається, оточуючим. Але можливо це є компенсацією за відношення до них з боку оточуючих чоловіків.

За шкалою 5 – самозвинувачення показники значущо вище у досліджуваних 2 групи ($p \leq 0,05$). Тобто, жінки, що працюють у фармацевтичній компанії готові поставити собі в провину свої промахи і невдачі, власні недоліки. Ми вважаємо, це пов'язано з негативним професійним досвідом, який накопичився у даній категорії досліджуваних і примушує їх відчувати себе винуватими за реальні або уявні помилки.

Таким чином, дослідження самовідношення жінок, які працюють у різних професійних сегментах, показало, що існують певні відмінності в емоційно-оцінному відношенні до себе. Можна припустити, що ці відмінності пов'язані як з впливом професійної діяльності на особистість, так і з специфікою відношення до них оточуючих. Ми вважаємо, що у фармацевтичній компанії вираз гендерної дискримінації значно нижчий, ніж у силових структурах, до яких зокрема відноситься й ДСНСУ.

Для дослідження особливостей самооцінки жінок з різних професійних сфер ми використовували методику Будасі. Самооцінка – це уявлення людини про важливість своєї особистої діяльності в суспільстві і оцінювання себе і власних якостей і відчуттів, достоїнств і недоліків, вираз їх відкрито або закрито [5]. Як основний критерій оцінювання виступає система особових сенсів індивіда.

Функції самооцінки: регуляторна, на основі якої відбувається вирішення завдань особового вибору; захисна, що забезпечує відносну стабільність і незалежність особистості. Отримані нами результати відображені в таблиці 2.

Представлені результати показують, що у досліджуваних 1 групи переважає завищена самооцінка за невротичним типом, а у досліджуваних 2 групи адекватна (значущих відмінностей не виявлено). Це гово-

рить про те, що у жінок – працівників ДСНС переважає ідеалізоване уявлення про свою особистість, свою цінність для оточуючих. Вони не бажають визнавати власних помилок, ліні, недоліку знань, неправильної поведінки, часто стають жорсткими, агресивними, незлагодними. На наш погляд це також пов'язано з особливим ставленням до жінок у структурі ДСНС. До них ставляться поблажливо, як до «слабкої статі», яка має право на капризи, слабкості тощо.

Таблиця 2

Рівні самооцінки жінок, що працюють у різних професійних секторах (%)

Рівні самооцінки	1 група	2 група	φ	p
Занижена	12,4	9,5	0,3	-
Адекватна	33,7	38,2	0,4	-
Завищена за невротичним типом	41,5	33,1	0,7	-
Завищена	12,4	19,2	0,5	-

Для робітниць фармацевтичної компанії характерніша адекватна оцінка своїх здібностей і можливостей, що зазвичай забезпечує відповідний рівень домагань, тверезе відношення до успіхів і невдач, схвалення і несхвалення.

Ми вважаємо, що такі відмінності в рівнях самооцінки пов'язані з досвідом професійної діяльності, з особистою зрілістю/незрілістю, специфікою тієї професійної системи, де ці жінки працюють.

Далі ми дослідили рівень самоповаги у досліджуваних груп жінок за допомогою методики М. Розенберга. Отримані результати представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Показники самоповаги жінок, що працюють у різних професійних сферах (бали)

Шкала	1 група	2 група	t	p
Самоповага	23,9±3,6	32,7±4,5	1,94	-

Рівень самоповаги досліджуваних жінок суттєво не відрізняється, але у жінок – працівників ДСНСУ він нижчий, ніж у жінок – працівників фармацевтичної компанії. Самоповага особистості базується на тому, як сама людина оцінює свої гідності та успіхи. Особистість, яка поважає себе, має адекватну об'єктивну самооцінку. Першою складовою самоповаги виступає емоційний компонент – відношення до себе, як до особистості. Другою – рівень компетентності у різних сферах життєдіяльності, досягнення сприяють укріпленню самоповаги, а також зростанню відчуття власної значущості. Важливу роль у формуванні самоповаги мають міжособистісні відносини, людина з адекватною самооцінкою будує позитивні, конструктивні, зрілі відносини з іншими. Це в свою чергу підтримує власне позитивне ставлення до себе. Для того, щоб людина почала

себе поважати, вона повинна повністю схвалити себе, прийняти із всіма недоліками та слабкостями. Це можливо лише за умовою розвиненої самосвідомості та рефлексії. Висока самоповага мотивує людину до активних дій, підвищує задоволеність життям і формує подяку самій собі.

Самоповага є центральною ланкою і мотивом «Я-концепції». «Я-концепція» є ядром особистості, важливою частиною самосвідомості людини. Це стійке, внутрішньо узгоджене і несуперечливе, зафіксоване в словесних визначеннях уявлення людини про саму себе. Вона виконує важливі функції в житті людини: забезпечує внутрішню узгодженість знань людини про саму себе, сприяє інтерпретації та мотивації нового досвіду і є джерелом очікування певних дій по відношенню до себе.

Ми провели дослідження професійної «Я-концепції» жінок виділених груп за допомогою методики О.Ю. Данилової, результати представлені в таблиці 4.

Таблиця 4

Показники складових професійної «Я-концепції» жінок, що працюють у різних професійних сферах (стени)

Складові «Я-концепції»	1 група	2 група	t	p
Морально-етична	7,3±1,8	5,2±1,2	2,21	0,05
Вольова	4,6±1,3	6,2±1,5	1,68	-
Комунікативна	8,1±2,0	5,5±1,4	2,73	0,01
Організаційна	3,8±1,1	4,7±1,3	0,95	-
Професійна підготовка	6,4±1,5	5,6±1,3	0,84	-

Нами отримані значущі відмінності між показниками наступних складових професійної «Я-концепції» у досліджуваних даних груп: морально-етичний та комунікативний компоненти більшою мірою розвинені у жінок – працівників ДСНС України.

Морально-етичний компонент вказує на наявність таких якостей, як: чесність, обов'язковість, сумлінність, готовність відстоювати свої переконання, безкорисливість, порядність, людяність, принциповість, надійність тощо.

Комунікативний компонент включає до себе: ввічливість, повагу до суб'єктів професійної діяльності та колег, готовність допомогти, тактовність, увагу до інших, уміння бути хорошим співрозмовником, товаришність, доступність для контактів, довіра до колег, чуйність.

Саме ці якості у даної категорії жінок розвинені. Ми вважаємо, що це пов'язано із специфікою роботи у системі ДСНС, вона потребує та формує саме таке ставлення до себе, як до професіонала. Якщо ці якості розвинені недостатньо, можуть постраждати інші люди при виконанні завдань за призначенням.

Професійна «Я-концепція» включає уявлення людини про себе як про члена професійного співтовариства, носія професійної культури, у тому числі певних професійних норм, правил, традицій, властивих да-

ному професійному співтовариству. У ці уявлення включаються характеристики людини, що визначають успішність її діяльності.

Професійна «Я-концепція» виконує, власне кажучи, потрібну функцію: сприяє досягненню внутрішньої узгодженості особистості, визначає характерні риси інтерпретацій набутого досвіду, є джерелом очікувань щодо самого себе у професійній діяльності і здійснює регуляцію соціальної поведінки особистості. У людини існує стійка тенденція будувати на основі уявлень про себе не тільки свою поведінку, але й інтерпретацію власного, у тому числі й професійного досвіду.

Таким чином, проведене нами дослідження самовідношення, самооцінки, самоповаги та професійної «Я-концепції» жінок, які працюють у різних професійних середовищах дозволяє стверджувати, що жінки – працівники ДСНС України мають в цілому позитивне ставлення до себе, але завдяки суто чоловічому середовищу, у якому протікає їх професійна діяльність мають низку особливостей, що відрізняє їх від інших працюючих жінок. Вони очікують особливого ставлення до себе, залежать від відношення інших, чекають схвалення себе як особистості та професіонала. Мають розвинений інтерес до власного внутрішнього життя, почуттів. При цьому їх самооцінка характеризується неадекватністю, вона є завищеною за невротичним типом. Рівень самоповаги середній з тенденцією до заниження, нестійкий. Тобто успіхи його підвищують, а невдачі, навпаки, роблять низьким. Серед основних компонентів професійної «Я-концепції» розвинені морально-етична та комунікативна, але волюва та організаційна мають вкрай низький рівень розвитку, що може негативно відбиватися на ефективності професійної діяльності та професійного спілкування. Жінки даної професійної групи позиціонують себе як слабких, таких, що потребують підтримки, турботи, поблажливого ставлення до себе. Можливо, вони не відчують себе рівними з чоловіками – працівниками ДСНС України. Проблема гендерної рівності та паритету у системі ДСНС потребує додаткового поглибленого вивчення.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Аналіз психологічної літератури з проблеми самовідношення працюючих жінок показав, що всі компоненти відношення до себе, самооцінки, самоповаги тісно пов'язані у них з рівнем розвитку професійної «Я-концепції», оцінкою власної особистості, як професіонала. Чим більш успішною є жінка у власній професійній діяльності, тим більш високим є рівень її самооцінки, тим більш позитивним є ставлення до себе, як до особистості.

Емпіричне дослідження особливостей самовідношення жінок – працівників ДСНС України показало, що воно відрізняється від самовідношення жінок, що працюють в інших сферах.

Жінки – працівники ДСНС України мають в цілому позитивне ставлення до себе, але вони очікують особливого ставлення до себе, зале-

жать від відношення інших, чекають схвалення себе як особистості та професіонала. Мають розвинений інтерес до власного внутрішнього життя, почуттів. При цьому їх самооцінка характеризується неадекватністю, вона є завищеною за невротичним типом.

Рівень самоповаги середній з тенденцією до заниження, нестійкий. Тобто успіхи його підвищують, а невдачі, навпаки, роблять низьким. Серед основних компонентів професійної «Я-концепції» розвинені морально-етична та комунікативна, але волява та організаційна мають вкрай низький рівень розвитку, що може негативно відбиватися на ефективності професійної діяльності та професійного спілкування. Жінки даної професійної групи позиціонують себе як слабких, таких, що потребують підтримки, турботи, поблажливого ставлення до себе. Можливо, вони не відчують себе рівними з чоловіками – працівниками ДСНС України. Проблема гендерної рівності та паритету у системі ДСНС потребує додаткового поглибленого вивчення.

Ми вважаємо за необхідне забезпечити жінкам – працівникам ДСНС України можливість професійного зростання, з урахуванням їх здібностей та можливостей. Крім того, повноцінний психологічний супровід, оскільки вони мають збільшене психологічне навантаження у зв'язку із специфікою їх професійної діяльності та необхідністю виконувати традиційні жіночі ролі: жінки та матері. Тому вони потребують цілеспрямованої психологічної підтримки, психопрофілактики нервово-психічних розладів, психокорекції та психотерапії, метою яких, у першу чергу, є підвищення їх позитивного ставлення до себе та самоповаги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєва Н. Є. Взаємозв'язок особистісних якостей та рівня емоційного вигорання працівників МНС / Н. Є. Афанасьєва // Наука і освіта : Науково-практичний журнал Південного наукового центру АПН України. – Одеса, 2009. – Вип. 5. – С. 16 – 21.
2. Битюцкая Е. В. Когнитивное оценивание и стратегии совладания в трудных жизненных ситуациях: дис. ... канд. психол. наук / Е. В. Битюцкая. – М., 2007. – 185 с.
3. Борисова Е. М. Индивидуальность и профессия / Е. М. Борисова, Г. П. Логинова. – М. : Наука, 1991. – 175 с.
4. Кун М. Эмпирическое исследование установок личности на себя / М. Кун, Т. Макпартленд // Современная зарубежная социальная психология / [под ред. Г. М. Андреевой, Н. Н. Богомоловой, Л. А. Петровской]. – М. : МГУ, 1984. – С. 180–187.
5. Нартова-Бочавер С. К. «Coping Behavior» в системе понятий психологии личности / С. К. Нартова-Бочавер // Психологический журнал. – 1997. – Т.18, № 5. – С. 20–30.

6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2000. – 712 с.
7. Столин В. В. Самосознание личности / В. В. Столин. – М. : МГУ, 1983. – 284 с.

ТРАНСЛІТЕРАЦІЙНИЙ ПЕРЕКЛАД СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Afanas'eva N. Є. Vzaemozv'jazok osobistisnih jakostej ta rivnja emocijnogo vigorjannja pracivnikiv MNS / N. Є. Afanas'eva // Nauka i osvita : Naukovo-praktichnij zhurnal Pivdenного naukovoogo centru APN Ukraїni. – Odesa, 2009. – Vip. 5. – S. 16 – 21.
2. Bitjuckaja E. V. Kognitivnoe ocenivanie i strategii sovladanija v trudnyh zhiznennyh situacijah: dis. ... kand. psihol. nauk / E. V. Bitjuckaja. – M., 2007. – 185 s.
3. Borisova E. M. Individual'nost' i professija / E. M. Borisova, G. P. Loginova. – M. : Nauka, 1991. – 175 s.
4. Kun M. Jempiricheskoe issledovanie ustanovok lichnosti na sebja / M. Kun, T. Makpartlend // Sovremennaja zarubezhnaja social'naja psihologija / [pod red. G. M. Andreevoj, N. N. Bogomolovoj, L. A. Petrovskoj]. – M. : MGU, 1984. – S. 180–187.
5. Nartova-Bochaver S. K. «Coping Behavior» v sisteme ponjatij psihologii lichnosti / S. K. Nartova-Bochaver // Psihologicheskij zhurnal. – 1997. – T.18, № 5. – S. 20–30.
6. Rubinshtejn S. L. Osnovy obshhej psihologii / S. L. Rubinshtejn. – SPb. : Piter, 2000. – 712 s.
7. Stolin V. V. Samosoznanie lichnosti / V. V. Stolin. – M. : MGU, 1983. – 284 s.

УДК 159.9:159.94

Селюкова Т.В., старший викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах НУЦЗУ, e-mail: selukova_tv@ukr.net;

Мохонько Д.С., бакалавр соціально-психологічного факультету НУЦЗУ, e-mail: dashanise07@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ОСІБ СХИЛЬНИХ ДО ПРОКРАСТИНАЦІЇ

У статті представлено аналіз проблеми вибору копінг-стратегій у осіб схильних до прокрастинації. Дослідження присвячене вивченню особливості вибору копінг-стратегій у осіб з високим та низьким рівнем прокрастинації.

Ключові слова: копінг-стратегії, копінг-поведінка, стрес, психологічний захист, відкладання, прокрастинація.